

Coltan, el regal enverinat del Congo

EL PAÍS 14 DE DISEMBRE DE 2008 – ORIOL GÜELL

En un lloc plagat d'injustícies, la més cruel és la que obliga els nens miners de l'est de la República Democràtica del Congo a deixar l'escola per furgar en les mines artesanals que proliferen a les províncies de Katanga i els Kivus. Per menys d'un dòlar al dia, gairebé nus i sovint mal nodrits, aquests menors alimenten el mercat mundial de coltan, coure, estany i cobalt mentre fan encara més profund el forat humà en el qual habiten. En un país incapaç de treure partit als seus enormes riqueses naturals, una nova

1. Ituri 2. Kivu

generació es perd condemnada a treballar a una edat en la qual, a la resta del planeta, els nens van a l'escola i juguen amb videojocs que funcionen amb els minerals que ells arrenquen del subsòl. "Estan atrapats en un cercle del que és gairebé impossible sortir", assegura François Philippart, cooperant belga que porta quatre anys a la província de Katanga tractant de tornar-los a una vida d'educació i família. "Sense diners per a pagar l'escola i sense altra forma de mantenir-se, moltes famílies es veuen obligades a posar a treballar als nens. Moltes vegades ens trobem a famílies senceres, pares, fills i nebots, treballant junts en les rases".

El col·lapse del Congo com a Estat ha deixat a molts dels seus ciutadans en una situació d'extrema vulnerabilitat. Com en cap altre racó del món, en aquest país de 66 milions d'habitants, tan gran com Europa occidental, es fa evident que viure sobre una terra plena de riqueses pot ser la més gran de les condemnes per a un poble i els seus nens.

1. Història d'un espoli. La promesa d'una terra plena de riqueses va ser la que va atreure a Leopold II, rei de Bèlgica, a prendre possessió d'aquest racó d'Àfrica cobert de selves i solcat per cabalosos rius en 1884. Congo no va passar a ser una colònia més, sinó la única propietat particular d'un monarca obsessionat a extreure tant or, fustes i cafè -entre altres productes tropicals que la metròpoli estava ansiosa per consumir com fos possible. Les coses tot just van

canviar a partir de 1908, quan el Govern belga va assumir la sobirania del país, i el Congo va arribar a la independència en 1960 amb 16 milions d'habitants i menys de 20 llicenciats universitaris. A on podia anar un país així ?, es pregunta el periodista Stephen Smith, corresponsal a la zona del diari francès Le Monde, en el llibre Negrología. Per què l'Àfrica mor. La resposta és que aniria a una de les dictadures més corruptes i salvatges que han existit en un continent gairebé tan ric en minerals com en règims despòtics.

Després de cinc anys de convulsions i en un cop promogut pels governs dels Estats Units i Bèlgica, Mobutu Sese Seko es va apoderar del poder al Congo el 1965, es va enriquir tant com va poder i no el va deixar anar fins que Laurent Kabila, pare de l'actual president, Joseph Kabila, el va fer fora del país el 1997. Però la vida sense Mobutu no va ser millor per als congolesos, que van passar altres set anys sumits en una guerra en la qual es van veure implicats set països i que, amb més de quatre milions de morts, va ser la més sagnant des de la Segona Guerra Mundial. Ara, la revolta contra el Govern de Kabila del general tutsi Laurent N'Kunda amenaça de posar fi a la fràgil pau que la comunitat internacional intenta imposar des de 2003. En aquests gairebé 135 anys han passat els reis, els governs i les guerres, però tots han tingut en comú l'espoli d'un país i el treball infantil a les mines, que han finançat els sistemes que els exploten.

2. El malson del coltan. Les noves tecnologies van arribar a la fi del segle XX a l'est del Congo en forma d'un nou mineral que arrenca de les muntanyes: el **coltan**. El país compta amb les majors reserves mundials conegudes (fins al 80%, segons alguns càlculs) d'aquesta estranya aliatge de la qual s'extreu el **tàntal**, metall de gran resistència a la calor i unes propietats elèctriques que ho fan insubstituïble en els telèfons mòbils, consoles de videojocs i tota mena d'equips electrònics. Fàcil d'extreure i molt valuós -a principis d'aquesta dècada es va arribar a cotitzar a més de 700 euros el quilo-, el coltan va ser el combustible que va greixar les múltiples faccions que van protagonitzar la gran guerra entre 1997 i 2003.

Amb el país sumit en una complexíssim conflicte, amb fins a sis faccions que en ocasions van arribar a lluitar tots contra tots, milions de persones es van veure desplaçades de les seves collites i, en una nova volta de rosca, les mateixes mines que finançaven als

grups en lluita es van convertir en focus d'atracció per a famílies senceres que hi trobaven la seva única font d'ingressos.

Però el mateix mineral que els permetia subsistir era el que enverinava tot el sistema polític del centre d'Àfrica. El poble congolès podia ser pobre, estar malnodrit i presentar unes taxes d'analfabetisme superiors al 33%, però els que estaven darrere de la guerra i l'explotació del coltan eren eficients ministres, generals i polítics. Un informe elaborat per experts del Consell de Seguretat de Nacions Unides el 2002 va posar nom i cognoms a desenes de militars i governants del Congo, Uganda, Rwanda, Burundi i Zimbabwe que, perfectament organitzats, es van lucrar amb l'exportació del coltan a Europa, Àsia i Amèrica.

L'explotació del coltan es manté avui al Congo, tot i que ha perdut pes a causa del descens de preus que ha patit en els últims anys. "Avui és la cassiterita la qual està donant els majors casos d'explotació infantil i treballs forçats", explica Carina Tertsakian, de l'ONG Global Witness, especialitzada en denunciar l'explotació dels recursos minerals al Congo. Aquest mineral, del qual s'extreu l'estany, component essencial de múltiples aliatges, predomina a la part est del Congo, la més sacsejada per la intervenció estrangera i les lluites fratricides al país.

Els preus fixats en els mercats internacionals poden tenir el seu impacte en les explotacions minerals al Congo, però "poc canviarà sobre el terreny a efectes pràctics", assegura François Philippart. "La cassiterita i el coltan, per exemple, solen trobar-se als mateixos llocs i, mentre es mantinguin les estructures de poder i els sistemes d'explotació fora de la llei, per milícies o el mateix Exèrcit, els nens seguiran sent explotats", afegeix.

3. L'Estat que no protegeix. Després de la fi de la guerra, i amb el suport de la comunitat internacional, el Congo va celebrar eleccions presidencials el 2006. S'obria així un període d'esperança que avui ha defraudat a gairebé tothom. Els exemples estan per tot arreu a Goma, capital del Kivu Nord, una ciutat presa per l'Exèrcit de la República Democràtica del Congo i els cascos blaus de l'ONU, malgrat la qual cosa els rebels del general N'Kunda van arribar el passat 30 de octubre a només 10 quilòmetres del seu traçat urbà. Els soldats de l'Exèrcit han incorregut en múltiples violacions dels drets humans contra la població a la qual han de protegir, l'últim episodi després de l'ofensiva de N'Kunda a Goma, quan en la seva retirada es van donar al saqueig, van matar a desenes de civils i van violar a milers de dones. Els soldats portaven mesos sense cobrar el seu salari, que es perd en l'embolic de corrupció dels oficials.

Tampoc les escoles del sistema públic funcionen. "Menys de la meitat dels professors cobra el seu salari i els centres es veuen obligats a cobrar als alumnes per pagar a la resta i mantenir les instal·lacions", afirma Juanjo Aguado, del Servei Jesuïta al Refugiat, ONG que tracta de suplir les mancances de l'educació pública a la zona del Rutshuru, a

Kivu Nord. "Moltes famílies no poden pagar aquestes contribucions, encara que siguin petites, el que aboca als nens al treball infantil", alerta Tasha Gill, d'Unicef al Congo.

La violència sexual és l'altra gran xacra que s'acarnissa amb la infància al país. Sense forces de l'ordre que els protegeixin ni educació amb la qual se un futur, joves d'ambdós sexes queden exposats a totes les formes d'explotació, des de les violacions en massa a la prostitució. "Per a ells és un trauma que els marca per tota la vida", explica Gill. "La vergonya, les malalties de transmissió sexual i el cop brutal que pateixen des de molt petits en la seva autoestima fa que en molts casos només siguin capaços de sobreviure adoptant per a l'edat adulta els hàbits adquirits de violència i falta de respecte que ells han patit" .

Congo s'encamina cap a una altra generació perduda, la setena o vuitena consecutiva des de l'arribada del poder colonial. Les dades d'Unicef parlen d'un sistema sanitari públic tot just existent, de gairebé la meitat dels nens sense escolaritzar, d'un 31% de menors de cinc anys amb malnutrició i d'una mortalitat infantil abans del primer any que arriba a un de cada 12 menors nadons. Un informe de Metges Sense Fronteres alerta que, a les zones en conflicte, cada any moren un de cada vuit menors de cinc anys. Unes xifres que no milloren des de fa dues dècades. Mentrestant, els nens segueixen treballant a les mines.

QÜESTIONS:

- 1. Per a què serveix el coltan?**
- 2. Quins problemes humans i impactes ambientals comporta l'extracció del coltan?**
- 3. Investiga sobre el nombre de morts estimat deguts a l'extracció de coltan.**
- 4. El coltan és un "mineral" escàs i no renovable, creus correcte abandonar o llançar mòbils sense pensar en reciclar-los?**
- 5. Quin efecte tindrà en la societat que les mines de coltan s'esgoten?**